on endine kindlustusvööde kaudselt seda silmatorkavam [1]): sulglinna ava-asulaks siirdudes on kordunud sageli esinev nähtus, et fortifikatsioonijoon on muutunud puissõõriks. Kõige pealt märgib teda Tartu ainuke, ehk küll kohati ebamäärane (murd)sõõrtee: Botaanika—Vallikraavi—Kauba—Lihapoe—Emajõe uul. Et kindlustusvööde aga tunduvalt laiem oli, siis ei jäli teda nüüd ainult sõõr-uul, vaid neist sees- ja väljaspool on jäänud ruumi ka puiesteile. Nii näeme Linnasüdant sõõrivaid puiestikke katkevat ainult seal, kus pärastised suurliiklemise uulid linnakeskmesse suubuvad.

Seetõttu kujunes mitte ainult esteetiliselt, vaid ka tervishoiuliselt seisukohalt linnale kõrgeväärtuslik keskne puissõõr, mis jalutlemisliiklemise korsona teenib erilist tähelepanu. Ühtlasi kutsub ta aiastuse keskpagevuses (vt. planigr. XII) meile juba tuttava erandi esile, esindades suurt aiastusvöödet aiatühja Linnasüdame lähedal ja aiastushõredate alade keskel. Puissõõri tekkimist aitab selgitada asjaolu, et peale ehitusseaduste (kivi- ja puuhoonestamine, vt. eespool) oli ta ka veel valduse — maaomanduse — piiriala. Ja kuna allpool näeme, et linna arenemine endisel jäätmaistul ei sündinud kiires tempos, vaid aeglaselt, siis jäi seetõttu, et väljaspool oli ruumi, fortifikatsiooni võrdlemisi suur ala vabaks, mida kasutati puistute levitamiseks. Varemalt oli see sõõr täielikum, sest praeguse Kaubahoovi asemel levis Emajõeni puiestee, millest on säilinud Promenaadi uuli nimetus.

1775. ja 1925. a. vahemikus, s. o. poolteise sajandi jooksul, on Tartu kasvanud jugulinnast siirelinnaks; seega on ta vahepeal kaks suurusastet läbi teinud. Seejuures pole linna kasvutendents ühtlane olnud, vaid, üldiselt väljendades, alatasa suurenenud. Tartu rahvastiku arvu kasvamist, millega käsikäes on käinud ka linnalise ümbruse kujunemine, esitavad järgnev tabel ja murdjoon.

Tabel LXIV. Tartu linna elanikkude arvu kasvamine 1774—1922.
L'accroissement de la population de Tartu de 1774 à 1922.

Aasta Années	Elanikke Habitants	Juurdekasv Augmentation	Mitme aasta jooksul Dans le courant de combien d'années	Keskmine juurdekasv aastas Accroissement moyen par an	Keskmine juurdekasv suhtarvuliselt Accroissement relatif moyen
1774	3 300				
1802	**3 584**	234	28	8	10
1816	**7 400**	**3 866**	**14**	**276**	**345**
1824	8 499	1 099	8	137	171
1835	10 800	2 301	11	209	261
1851	12 627	1 827	16	114	143
1867	21 014	8 387	16	524	655
1881	29 974	8 960	14	640	800
1897	40 664	10 690	16	668	835
1922	54 012	13 348	25	534	668

Viimased osutavad peamiselt kahte erineva kasvutendentsiga ajastut:
1) XIX sajandi esimene pool, keskmine aasta-juurdekasv umbes 200 *pro anno*,
2) XIX sajandi teine pool ja XX sajandi algusveerand, keskmine aasta-juurdekasv

1) Et senini on ühemeelselt lahendamata probleem, kus nimelt — missuguses Toomilava osas — asus muistne eestlaste maalinn, siis on kuskil oletatud sellena ka Botaanika-aia ringseljakut. Selle poolt kõneleb muide Läti Hindreku märkus, et maalinn olnud veekraaviga ümbritsetud. Probleem on uurimisvääriline ja lahendatav kaevamiste teel.